

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

1(3) 2019

ԵՊՀ հրատարակչություն
Երևան - 2020

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Մ. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուրյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 18.75 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2020
Հանձնված է տպագրության՝
19.08.2020

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գևորգ Դանիելյան
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿՈԼԻԶԻԱՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐԻ
ՀԱՂԹԱՀԱՐՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ 5

Սամվել Մուրադյան
ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ..... 27

Սայադ Բադալյան
ԸՆԴԵՐՔՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՀՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒ-
ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ..... 43

Կարեն Ամիրջյան
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 61

Արմեն Ասատրյան
ՄԱՐԴՈՒ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՀԱՏՈՒԿ ՌԵԺԻՄՆԵՐԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ 71

Նարինե Դավթյան
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԵՆՍԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ԷՈՒԹՅԱՆ ՆՅՈՒԹԱԿԱՆԱՑՈՒՄ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ
ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ..... 91

Տաթևիկ Դավթյան
ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԿՈԼԵԿՏԻՎ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 98

Նորա Կարապետյան
ՈՐՈՇ ՆԿԱՏԱՌՈՒՄՆԵՐ ԿԵՂԾ ԱՍՈՒՄՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ
ԿԵՂԾ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ
ՀՆԱՐԱՎՈՐ ՓՈՒՍԶԴԵՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ..... 130

Արմենուհի Զիֆլիկյան
ԱՆԶԻ ՊԱՏՎԻ, ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅԱՆ և ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՀԱՄԲԱՎԻ
ԱՐԱՏԱՎՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ՆՍԵՄԱՑՈՒՄԸ ԶԱՆԳՎԱԾԱՅԻՆ
ԼՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ 140

Աննա Վարդապետյան

Փոխդասվաստագրման ընթացքում ընդգրկված ԿԱՏԱՐՎՈՂ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՈՐԱԿՄԱՆ ԱՌԱՆՁԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀՀ ԳՈՐԾՈՂ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ և ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....	152
Ժենյա Ստեփանյան	
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԱՄ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ	163
Հեղինե Գրիգորյան	
ՊԼԱՍՏԻԿ ՇՇԵՐԻ ԴԵՊՈԶԻՏԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ. ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ	183
Аида Искоян	
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ СООТНОШЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ПРАВА СО СМЕЖНЫМИ ОТРАСЛЯМИ ПРАВА И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА	203
Անի Միրայեղյան	
ԻՆՏԵՐՆԵՏ ՎԵՃԵՐՈՎ ԳՈՐԾԵՐԻ ԵՆԹԱԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	221
Սամվել Դիրանյան	
ԳԱՂՏՆԻ ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ ԵՎ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ	246
Վահե Ենգիբարյան	
ՑՈՒՑՄՈՒՆՔԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԻ ՓՈՒԼԵՐՆ ՈՒ ԴԻԱՆՅՆ ՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏԱԿՏԻԿԱՅԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....	257
Տարթևիկ Սուջյան	
ԱՆՉԱՓՈՒՆԱԿՆԵՐԻ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱՅՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՂԱԿԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԵՐԵԽԱՅԻ ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ ՇԱՀԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ	271

**ՊԼԱՍՏԻԿ ՇՇԵՐԻ ԴԵՊՈԶԻՏԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ. ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ**

Հեղինե Գրիգորյան
*ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի ասիստենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

Ներածություն

Պլաստիկ թափոնների նվազեցումը արդի փուլում պետությունների առջև կանգնած լրջագույն մարտահրավերներից է. ամեն բույե աշխարհում վաճառվում է շուրջ 1 միլիոն պլաստիկ շիշ¹, իսկ 2021 թվականին այդ թիվը կավելանա ևս 20%-ով²: 2017 թվականին աշխարհում արտադրվել է շուրջ 500 մլրդ տարբեր տարադրությամբ պլաստիկ շիշ, և նախատեսվում է, որ արտադրության ծավալը մինչև 2021 թվականը կաճի մինչև 580 մլրդ³: Դրանով հանդերձ, պլաստիկ շշերի վերամշակման ծավալները շարունակում են մնալ անբավարար (վերամշակվում է դրանց միայն 7%-ը⁴), փոխարենը պլաստիկ շշերով աղտոտման (աղբոտման) ծավալները կտրուկ աճ են գրանցում: Հետևաբար, պլաստիկ թափոնների նվազեցմանն ուղղված իրավական, տնտեսական, կազմակերպական և այլ գործիքները շարունակաբար կատարելագործվում են որպես թափոնների կառավարման համակարգի կարևորագույն բաղադրիչ: Այդ գործիքներից է նաև դեպոզիտային համակարգը (այսուհետ նաև՝

¹ <https://www.nationalgeographic.com/news/2018/05/plastics-facts-infographics-ocean-pollution/>.

² <https://www.theguardian.com/environment/2017/jun/28/a-million-a-minute-worlds-plastic-bottle-binge-as-dangerous-as-climate-change>.

³ <https://www.fastcompany.com/40436286/good-lord-the-world-is-using-almost-500-billion-plastic-water-bottles-a-year>.

⁴ <https://www.theguardian.com/environment/2017/jun/28/a-million-a-minute-worlds-plastic-bottle-binge-as-dangerous-as-climate-change>.

ԴՀ), որը ներդրված է աշխարհի 23 պետություններում¹: Դրանց մեծամասնությունը եվրոպական երկրներ են:

Պլաստիկ շշերի դեպոզիտային համակարգը (այսուհետ նաև՝ ՊՇԴՀ) հնարավորություն է տալիս հավաքել պլաստիկ շշերը և օգտագործել որպես երկրորդային հումք: Միաժամանակ, ՊՇԴՀ-ին բնորոշ հատուցելիության տարրը խթանում է սպառողների վարքագիծը՝ պլաստիկ շշերի պարունակությունը սպառելուց հետո որոշակի վճարի դիմաց հանձնել դրանք վերամշակողին կամ այլ միջանկյալ կազմակերպության²: Ասվածին հավելելնք նաև, որ դեպոզիտային համակարգի գործառույթը ստեղծում է նոր աշխատատեղեր: ԴՀ կիրառող երկրներում պլաստիկ թափոնների հավաքման ու վերամշակման ցուցանիշը 50-97% -ի սահմաններում է:

Ըստ ոչ պաշտոնական տվյալների՝ Հայաստանում տարեկան 5-6 հազար տոննա PET և HDPE նյութից պատրաստված դատարկ տարա է առաջանում, որից հավաքվում է տարեկան 1500 տոննան: Փոքր քանակի պատճառով Հայաստանի թվով մի քանի գործարանները դժվարությամբ են դրական ցուցանիշ ապահովում³:

ՊՇԴՀ ներդրումը ենթադրում է համապատասխան իրավական կարգավորումներ, որոնք հնարավորություն կտան ձևավորել և շահագործել անհրաժեշտ ենթակառուցվածքներ, կխթանեն սպառողների վարքագիծը, և հետևաբար՝ հնարավոր կլինի կրճատել աղբավայրերում, ինչպես նաև այլ վայրերում հայտնվող պլաստիկ շշերի ծավալը: Պետք է փաստել, որ ՊՇԴՀ ներդրման և արդյունավետ գործառույթի համար անհրաժեշտ իրավական կարգավորումները պետք է ընդգրկեն նաև հարակից այլ ինստիտուտներ, ինչպես օրինակ՝ արտադրողի (ներմուծողի) ընդլայնված պարտավորությունը (այ-

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Container-deposit_legislation.

² Կազմակերպություն, որը պլաստիկ շշերի վերամշակում չի իրականացնում, սակայն զբաղվում է դրանց հավաքմամբ, մասնավորապես՝ դեպոզիտային ենթակառուցվածքի շահագործմամբ: Որոշ երկրներում, օրինակ՝ Նիդեռլանդներ, Գերմանիա, այդպիսի ծառայություն մատուցում են ցանցային սուպերմարկետները:

³ <http://imyerevan.com/hy/society/view/10976>.

սուհետ՝ ԱԸՊ), թափոնների տեսակավորումը, պատասխանատվությունը և այլն:

Սույն հոդվածի շրջանակներում գնահատվել են գործող ներպետական իրավակարգավորումները ՀՀ-ում պլաստիկ շէրի դեպոզիտային համակարգի (ՊՇԴՀ) ներդրման համատեքստում, ներկայացվել են ՊՇԴՀ՝ ՀՀ-ում կիրառելի տարբերակներ և մշակվել են ազգային օրենսդրության կատարելագործման առաջարկներ՝ հաշվի առնելով միջազգային փորձը, այդ թվում՝ օրենսդրական զարգացման միտումները:

Օրենսդրական կարգավորման մոտեցումներ միջազգային պրակտիկայում

ՊՇԴՀ գործառույթը կարգավորող օրենսդրական ակտերը, չնայած տարբեր երկրներում ընդունված իրավակարգավորման առանձնահատկություններին, հիմնված են «աղտոտողը վճարում է» հայտնի սկզբունքի վրա: Բացի այդ, այս ոլորտի իրավական ակտերը կյանքի են կոչում «արտադրողի (ներմուծողի) ընդլայնված պարտավորության» հայեցակարգը: ՊՇԴՀ-ն գործառույթ է հետևյալ կերպ. **գնորդը ըմպելիք գնելիս վճարում է փոքր դեպոզիտ (գումարը տարբերվում է կախված շշի տեսակից և չափից), որը վերադարձվում է նրան շիշը վերամշակման հանձնելիս:** Ընդ որում, այս շրթայի առաջին օղակը հենց արտադրողն է կամ ներմուծողը:

Հարկ է ընդգծել, որ դեպոզիտային համակարգ ունեցող երկրների մեծամասնությունը պլաստիկ շէրից բացի, այս համակարգը կիրառում է նաև ապակյա շէրի ու մետաղյա տարանների, իսկ որոշները նաև՝ կաթի տարանների, ալկոհոլային խմիչքների շէրի ու տետրապակերի համար: Հատկանշանակն է, որ բոլոր դեպքերում համակարգի տրամանբանությունը նույնն է, սակայն դեպոզիտի չափը տարբերակված է: Դեպոզիտային համակարգի զարգացման միտումները ցույց են տալիս, որ համակարգը շարունակաբար ընդլայնվում է, և հանձնման ենթակա տարանների տեսակներն ավելանում են: **Զարգացման հիմնական ուղղությունն այն է, որ դեպոզիտային համակարգներն ընդունեն պատրաստի խմիչքներ պարու-**

նակող գրեթե բոլոր տեսակի շշերը: Շվեդիայում գործող ԴՀ-ն աշխարհում առաջատարներից է. Շվեդիայի օրենսդրության համաձայն՝ արդեն իսկ արգելված է սպառման համար պատրաստ ըմպելիքների վաճառքն այնպիսի տարաներով, որոնք չեն ընդունվում ազգային դեպոզիտային համակարգի կողմից¹:

ԱՄՆ-ի, Կանադայի, ինչպես նաև ԵՄ մի շարք երկրների ԴՀ ոլորտի իրավական ակտերի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս առանձնացնել իրավական կարգավորման ենթակա հիմնական հարցերի շրջանակը.

ա. հանձնման ենթակա տարաներ և բացառություններ,
բ. ԴՀ շահագործման իրավունք ունեցող սուբյեկտներ,
գ. ԴՀ կառավարում,
դ. տարբերակված վճար տարբեր տարողությամբ տարաների համար,

ե. դեպոզիտի վերադարձի ձևը,

զ. մակնշում,

է. տեղեկատվական համակարգեր:

ՊՇԴՀ հիմնական մոդելներ

Ներկայումս աշխարհում կիրառվող ՊՇԴՀ մոդելները կարելի է դասակարգել երկու հիմքով.

ա. ըստ ՊՇԴՀ շահագործմամբ զբաղվող սուբյեկտների,

բ. ըստ վերադարձվող դեպոզիտի չափի:

ՊՇԴՀ մոդելները՝ ըստ շահագործմամբ զբաղվող սուբյեկտների հետևյալներն են.

ա. ՊՇԴՀ շահագործմամբ զբաղվում է(են) շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտի լիազոր մարմնի հետ պայմանագիր կնքած վերամշակող(ներ)ը² (օրինակ՝ Կանադայի Սասկաչևան նահանգ, Իսրայել)³. այս մոդելը հնարավորություն է տալիս ԴՀ շահագործու-

¹ <http://pantamera.nu/om-oss/returpack-in-english/about-returpack/>.

² Who pays what. An analysis of beverage container collection and costs in Canada. 2016.

³ Deposit systems for one-way beverage containers: Global overview. 2016.

մը կազմակերպելու, ըստ էության, ցանկացած տիպի օպերատորի ներգրավմամբ՝ վերամշակող ընկերություններ, միայն ԴՀ օպերատորներ, սուպերմարկետների ցանցեր և այլն: Ընդ որում, Կանադայի տարբեր նահանգներում այս մոտեցումը բավականին ճկուն կերպով է կիրառվում, և ներգրավված կազմակերպությունները մրցակցում են¹:

բ. Մանրածախ առևտրով զբաղվող ցանցերը (օրինակ՝ Չեխիա, Հունգարիա, Գերմանիա-Pfand²). Գերմանիայում վերադարձված տարաների դիմաց սպառողները ստանում են տվյալ ցանցի սուպերմարկետներից գնումներ կատարելու համար բոնուս, որը ցանկության դեպքում կարող են նաև կանխիկացնել: Հատկանշական է, որ Գերմանիայի օրենսդրությամբ, որոշ բացառություններով, սուպերմարկետները պարտավոր են ԴՀ միջոցով ընդունել վաճառվող բոլոր տեսակի տարաները³:

գ. Դեպոզիտային համակարգի օպերատոր (օրինակ՝ Բելգիա, Լիտվա⁴, Նիդեռլանդներ, Նորվեգիա⁵, Շվեդիա): Այս երկրներում ԴՀ շահագործող ընկերությունները գործունեության այլ տեսակ չեն իրականացնում: Ընտրվում են մրցությային կարգով և պետության ողջ տարածքում ապահովում են ԴՀ շահագոծումը:

դ. Ընպելիքներ արտադրողների և ներմուծողների կոնսորցիում (օրինակ՝ Էստոնիա⁶, Ֆինլանդիա-Palpa⁷). այս երկրներում դեպոզիտային համակարգը շահագործող կազմակերպություններն օրենսդրական մենաշնորհ չունեն, և արտադրողներն ու ներմուծողները կամավոր են միանում դրան: Սակայն դեպոզիտային համակար-

¹ Encorp Pacific Report 2017.

² <https://liveworkgermany.com/2017/05/how-does-the-german-pfand-system-work-and-is-it-effective/>.

³ <https://www.ccr-clearing.de/en/about-deposit-clearing>.

⁴ <https://www.openaccessgovernment.org/recycling-lithuania-deposit-system-exceeds-all-expectations/45003/>.

⁵ <https://infinitum.no/>.

⁶ <https://eestipandipakend.ee/en/how-does-the-deposit-system-work/>.

⁷ <https://www.palpa.fi/english/>.

գում չընդգրկված տարաների համար գանձվում է 0,5 եվրո լրացուցիչ հարկ՝ անկախ տարայի չափից, ուստի փաստացիորեն բոլոր ներմուծողներն ու արտադրողները միանում են այդ համակարգին:

ՀՀ օրենսդրություն

ՀՀ-ում թափոնների կառավարման իրավական շրջանակը առանձին իրավական ռեժիմ չի նախատեսում պլաստիկ շշերի համար: Հետևաբար, թափոնների կառավարման գործող իրավական ռեժիմը ինդրո առարկա իրավահարաբերությունների նկատմամբ գործում է այնքանով, որքանով դա կիրառելի է պլաստիկ շշերի՝ որպես սպառման թափոնների նկատմամբ: ՀՀ-ում թափոնների հավաքման, փոխադրման, պահման, մշակման, օգտահանման, հեռացման, ծավալների կրճատման և դրանց հետ կապված այլ իրավահարաբերություններ կարգավորվում են «Թափոնների մասին» ՀՀ օրենքով¹, «Աղբահանության և սանիտարական մաքրման մասին» ՀՀ օրենքով², «Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքով³, «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքով⁴, ՀՀ հարկային օրենսգրքով⁵: Նշված իրավական ակտերը, թեև ՊՇԴՀ կիրառման մասով որևէ կարգավորում չեն նախատեսում, սակայն ամրագրում են կարևորագույն սկզբունքներ և ինստիտուտներ, որոնք պարտադիր նախադրյալներ են ՊՇԴՀ ներդրման համար:

«Թափոնների մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածը *«թափոնների հավաքումը»* բնորոշում է հետևյալ կերպ. «գործունեություն, որը կապված է թափոնների հեռացման և հատուկ հատկացված տեղե-

¹ Ընդունվել է 24.11.2004թ., ուժի մեջ է մտել 07.01.2005թ., ՀՀՊՏ 2004.12.28/72(371) Հոդ.1480:

² Ընդունվել է 23.06.2011թ., ուժի մեջ է մտել 06.08.2011թ., ՀՀՊՏ 2011.07.27/45(848) Հոդ.1092:

³ Ընդունվել է 12.12.1992թ., ուժի մեջ է մտել 18.12.1992թ., ՀՀԳԽՏ 1992/23:

⁴ Ընդունվել է 07.05.2002թ., ուժի մեջ է մտել 21.06.2002թ., ՀՀՊՏ 2002.06.21/21(196) Հոդ.473:

⁵ Ընդունվել է 04.10.2016թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.2018թ., ՀՀՊՏ 2016.11.04/79(1259) Հոդ.1038:

րում կամ օբյեկտներում դրանց տեղադրման հետ, ներառյալ՝ թափոնների տեսակավորումը՝ հետագա օգտահանման կամ հեռացման նպատակով»: Նշված հասկացությունից հետևում է, որ պլաստիկ շշերի դեպոզիտային համակարգի գործառումը ներառվում է *թափոնների հավաքման* բովանդակային ծավալում:

«Թափոնների մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածն ամրագրում է թափոնների օգտահանման և դրանց գոյացման ծավալների նվազեցման ապահովմանն ուղղված կազմակերպական և տնտեսական մի շարք միջոցառումներ, որոնցից ՊՇԴՆ ներդրման համատեքստում հարկ է ընդգծել հետևյալները.

- *Շրջակա միջավայրում թափոնների տեղադրման համար բնապահպանական վճարի սահմանում՝ տարբերակելով դրանց վճարման դրույքաչափերը՝ էլնելով թափոնների վտանգավորության աստիճանից և տեղադրման տարածքի տնտեսական՝ հողի կադաստրային արժեքից*, այս գործիքի կիրառությունը կոշտ կենցաղային թափոնների (այդպիսիք են նաև պլաստիկ շշերը) մասով կարող է արդյունավետ լինել բացառապես թափոնների տեսակավորման օրենսդրական պահանջ ունենալու պարագայում: Թափոնների տեսակավորման դեպքում հնարավոր կլինի վտանգավորության տարբեր դասեր ունեցող կենցաղային թափոնների՝ տեղադրման վայրեր հասնող ծավալի նվազեցմանն ուղղված հասցեական միջոցներ կիրառել: Ներկայումս կոշտ կենցաղային թափոնների դեպքում այս գործիքի կիրառությունն արդյունավետ չէ, քանի որ ճնշող մեծամասնությամբ թափոնների տեղադրման վայրեր են տեղափոխվում խառը կոշտ կենցաղային թափոններ (դասվում են վտանգավորության 4-րդ դասին՝ համաձայն «Ըստ վտանգավորության դասակարգված թափոնների ցանկը հաստատելու մասին» ՀՀ բնապահպանության նախարարի հրամանի¹): Եվ հետևաբար, այս պարագայում տարբերակված վճարների կիրառումը գործնականում անհնար է:

¹ Ընդունվել է 25.12.2006թ., ուժի մեջ է մտել 25.01.2007թ., ՀՀԳՏ 2007.01.15/2(242) Հոդ.14:

- *Թափոնների գոյացման ծավալները նվազեցնող և արտադրության մեջ սակավաթափոն տեխնոլոգիաներ ներդնող, ինչպես նաև երկրորդային հումք համարվող թափոնների հավաքման, պահեստավորման և հանձնման գործառնություններով զբաղվող ընկերություններին և կազմակերպություններին օրենքով սահմանված դեպքում և կարգով արտոնությունների տրամադրում* նշված կազմակերպություններին արտոնությունների տրամադրման պատշաճ իրավական գործիքակազմ դեռևս ՀՀ-ում ձևավորված չէ: Մասնավորապես՝ սահմանված չեն արտոնություն ստանալու պայմանները, չափանիշները, համապատասխան պետական մարմիններին դիմելու և արտոնություն տրամադրելու ընթացակարգերը: Գործող օրենսդրությամբ առանձին կազմակերպությունների («Հայանտառ» ՊՈԱԿ, «Հայկական ԱԷԿ» ՓԲԸ, «Ագարակի պղնձամոլիբդենային կոմբինատ» ՓԲԸ և այլն) համար սահմանված են արտոնություններ հողի հարկի, ինչպես նաև այլ հարկատեսակների գծով, սակայն դրանց հիմքում ընկած է ոչ թե բնապահպանական բաղադրիչը, այլ տնտեսության ռազմավարական նշանակություն ունեցող ճյուղերում գործող խոշոր ընկերությունների ֆինանսական բեռը թեթևացնելու անհրաժեշտությունը: Ուստի շրջակա միջավայրի պահպանության համատեքստում այդ արտոնությունները չեն դիտարկվում:

ՊՇԴՀ ներդրումը արդյունավետ միջոց է հումքային արժեք ունեցող պլաստիկ շշերի հավաքման համար, որոնք էլ այնուհետև կներգրավվեն արտադրական ցիկլում: Տնտեսական խթանման մեխանիզմների սահմանումը հնարավորություն է տալիս տարբեր տնտեսական գործիքների կիրառմամբ խրախուսելու թափոնների արդյունավետ կառավարմանը նպաստող տնտեսվարողներին, ինչպես նաև այլ սուբյեկտներին¹: Հարկ է նշել, որ թափոնների գործա-

¹ Թափոնների հավաքման, օգտահանման, վերամշակման աշխատանքներով հայաստանյան իրականությունում զբաղվում են նաև որոշ բնապահպանական հասարակական կազմակերպություններ: Շեռնաբար, տնտեսական խրախուսման գործիքների հասանելիությունը պետք է դիտարկել նաև վերջիններիս համար:

ծության հետ կապված նոր ուղղությունների ներդրման դեպքում պատշաճ տնտեսական խթաններն առանցքային նշանակություն ունեն շուկայի տվյալ հատվածի կայացման և զարգացման համար: Ու քանի որ ՊՇԴՀ-ն, ընդունելով պլաստիկ շէր սպառողներից, միջանկյալ դիրք է զբաղեցնելու մի կողմից առևտրի և սպասարկման կետերի, մյուս կողմից վերամշակողների միջև, **անհրաժեշտ է, որ խրախուսման գործիքներ մշակվեն այդ շղթայում ներգրավված բոլոր սուբյեկտների համար:**

Նկատենք, որ ՀՀ օրենսդրությամբ «արտոնություն» եզրույթը ավանդաբար բավականին նեղ մեկնաբանություն է ստացել՝ սահմանափակվելով միայն հարկային արտոնություններով: Մինչդեռ որպես արտոնություն պետք է դիտարկել օրինակ՝ պետական երաշխիքի տրամադրումը վարկավորման շրջանակներում:

- *Ռեսուրսային արժեք ներկայացնող թափոնների ցանկի ստեղծում, որոնց համար սահմանվում է հատուկ ռեժիմ՝ դրանց հավաքումը, պահեստավորումը և օգտագործումը խթանելու նպատակով* նշված ցանկը որևէ իրավական ակտով դեռևս չի հաստատվել: Անշուշտ, այդ ցանկում պետք է ներառվեն նաև պլաստիկ շէրը:

- *Շրջակա միջավայրում թափոնների տեղադրման համար օրենսդրությամբ սահմանված բնապահպանական հարկից ստացված միջոցների նպատակային օգտագործում՝ թափոնների օգտահանմանն ու դրանց ծավալների նվազեցմանը նպատակաուղղված միջոցառումների ֆինանսավորման համար.* պլաստիկ շէրի դեպոզիտային համակարգի ներդրման դեպքում այս գործիքը կարող է օգտակար լինել ՏԻՄ-երի համար ԴՀ ներդնելու և օպերատոր ներգրավելու համար:

- *Թափոնների օգտահանման միջոցառումների համար ֆինանսավորման հիմնադրամների ստեղծում՝ թափոններ առաջացնողների, դրանց սեփականատերերի, հայրենական և օտարերկրյա իրավաբանական ու ֆիզիկական անձանց կամավոր մուծումների, ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված աղբյուրներից ստացվող միջոցների հաշվին* թեև նշված հիմնադրամների նպատակն է լինելու թափոն-

ների օգտահանման փուլում աջակցություն ցուցաբերելը, սակայն աջակցության արդյունքում օգտահանող հատվածի զարգացումը իր հերթին կարող է ուղղակիորեն նպաստել դեպոզիտային համակարգերի զարգացմանը և ընդլայնմանը:

«Թափոնների մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Թափոնների օգտահանմանն ու դրանց **գոյացման ծավալների նվազեցմանն ուղղված միջոցառումների խթանման նպատակով թափոնների գոյացման նվազեցմանն ուղղված տեխնոլոգիաներ ներդնող կազմակերպությունները**, որոնք թափոններ են օգտահանում արտադրանքի արտադրման (աշխատանքի կատարման, ծառայությունների մատուցման) ընթացքում, իրականացնում են դրանց հավաքումը, պահեստավորումը, արտադրամասերի շինարարությունը, ինչպես նաև կազմակերպում են թափոնների օգտահանման համար սարքավորումների արտադրություն, փայտօրակայան մասնակցություն են ունենում թափոնների օգտահանմանը և դրանց գոյացման ծավալների նվազեցմանն ուղղված միջոցառումների ֆինանսավորմանը, **կարող են ստանալ արտոնություն օրենքով սահմանված դեպքում**»: Այս գործիքի կիրառման հետ կապված ևս իրավական կարգավորման բաց կա, մասնավորապես՝ որևէ օրենքով (օր.՝ ՀՀ հարկային օրենսգրքով կամ այլ օրենքով) հստակեցված չեն արտոնություններ ստանալու կարգը և պայմանները: Հետևաբար, օրենսդրական այս նորմը գործնականում չի կիրառվում:

«Աղբահանության և սանիտարական մաքրման մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածը աղբահանության և սանիտարական մաքրման գործընթացի կազմակերպման սկզբունքների շարքում ամրագրում է՝ 1) *օգտահանման ենթակա թափոնների տեսակավորման, օգտագործման ու վերամշակման համար պայմանների ստեղծումը և աղբավայրերում տեղադրվող թափոնների ծավալների նվազեցումը* և 2) *աղբահանության և սանիտարական մաքրման վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիության և հանրային իրազեկվածության ապահովումը տեղական ինքնակառավարման մարմիններ*

րի կողմից: Այս սկզբունքներից 1-ինի բովանդակությունը գործնականում ներառում է նաև դեպոզիտային համակարգի ներդրման իրավական հնարավորությունը: 2-րդ սկզբունքը կարևոր է դեպոզիտային համակարգի նշանակության և պլաստիկ շշերը վերադարձնելու կարևորության մասով բնակչության իրազեկումն ապահովելու համար: ՏԻՄ-երը՝ որպես բնակչությանը մոտ կանգնած առաջնային օղակ, կարող են արդյունավետորեն իրականացնել այս գործառույթը՝ օգտագործելով ինչպես իրազեկման ավանդական, այնպես էլ թվային տեխնոլոգիաների ընձեռած հնարավորությունները, ներառյալ՝ սոցիալական ցանցերը:

Կարևոր է նկատի ունենալ, որ օրենքը աղբահանություն իրականացնելու իրավունք վերապահում է ինչպես համայնքին, այնպես էլ օպերատորին (առևտրային իրավաբանական անձ)՝ հաշվի առնելով տարբեր համայնքներում աղբահանություն իրականացնելու առանձնահատկությունները և հնարավորությունները: Երկու պարագայում էլ աղբը հավաքող և փոխադրող սուբյեկտը պետք է ունենա համապատասխան թույլտվություն, որը տրամադրում է համայնքի ղեկավարը՝ ավագանու հաստատած պայմաններով և կարգով: Աղբահանության հետ կապված բոլոր գործողությունները, այդ թվում՝ **աղբի հավաքումը (դեպոզիտային համակարգը վերաբերում է հենց այս բաղադրիչին)** պետք է իրականացվի համայնքի ավագանու հաստատած սանիտարական մաքրման սխեմային համապատասխան: Պլաստիկ շշերի դեպոզիտային համակարգի արդյունավետ գործառման համար կարևոր պայման է կենցաղային թափոնների կառավարման ոլորտում դրանց տեսակավորման պահանջի հստակ օրենսդրական ամրագրումը, ինչպես նաև դրա իրականացման նկատմամբ պատշաճ վերահսկողությունը: «Աղբահանության և սանիտարական մաքրման մասին» ՀՀ օրենքը թափոնների տեսակավորմանն անդրադառնում է չափանգանց հպանցիկ՝ որպես սկզբունք ամրագրելով *պայմանների ստեղծումը թափոնների տեսակավորման համար*, իսկ որպես ՀՀ Կառավարության լիազորություն՝ *աղբահանության ժամանակակից տեխնոլոգիաների, թափոն-*

ների հավաքման, տեսակավորման, տեղափոխման, պահպանման, անվտանգ հեռացման մեխանիզմների ներդրումը: Նշված դրույթները գործող օրենսդրությամբ ապահովված չեն անհրաժեշտ իրավական գործիքակազմով (առնվազն՝ հստակ ամրագրված պարտականություն, վերահսկողության մեխանիզմ, պատասխանատվություն սահմանող նորմեր), հետևաբար քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց կողմից իրենց առաջացրած թափոնների տեսակավորման ինստիտուտն այդպես էլ չի կայացել: Հարկ է հավելել, սակայն, որ թեև կոշտ կենցաղային թափոններ (այսուհետ՝ ԿԿԹ) տեսակավորման օրենսդրական պահանջ չի գործում, սակայն աղբի տեսակավորման և տարբերակման մշակույթի ձևավորման անհրաժեշտությունը՝ որպես կոմունալ տնտեսության հիմնախնդիր, ձևակերպված է Երևանի զարգացման 2019-2023 թվականների հնգամյա ծրագրում¹:

«Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի 9-րդ մասը համայնքի պարտադիր խնդիրների շարքում ամրագրում է *համայնքի աղբահանությունը և սանիտարական մաքրումը, կոմունալ տնտեսության աշխատանքների ապահովումը:* Այսինքն՝ ՏԻՄ-երը պատասխանատու են աղբահանության համար, սակայն պատասխանատու չեն իրենց վարչական տարածքներում գտնվող աղբավայրերի շահագործման համար: Նման կարգավորումը գործնականում չի նպաստում, որպեսզի ՏԻՄ-երը նախաձեռնողականություն դրսևորեն և շահագրգիռ լինեն աղբավայր հասնող թափոնների ծավալը նվազեցնելու հարցում: Իհարկե, իրատեսական չենք համարում համայնքային բյուջեի հաշվին աղբավայրերի շահագործումը, սակայն անհրաժեշտ է որոշակի համամասնությամբ սահմանել նաև համայնքի պարտավորությունը տվյալ աղբավայրում իր կենցաղային թափոնները տեղադրելու համար: Հայաստանում ԿԿԹ տեսակավորման և համակարգված ձևով դրանց հավաքման սխեմայի բացակայության պատճառով վերամշակման ենթակա պլաստիկ տարաների զգալի մասը հայտնվում է աղբավայ-

¹ Ընդունվել է 25.12.2018 թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.2019 թ.:

րում և թափոնների համար չնախատեսված այլ վայրերում՝ աղտոտելով շրջակա միջավայրը և ռիսկեր ստեղծելով մարդկանց առողջության համար:

ՀՀ-ում ՊՇԴՀ ներդրման պայմանները

ՀՀ-ում ԴՀ ներդրումը պետք է իրականացվի հետևյալ 4 ուղղություններով.

- ա) ֆիզիկական ենթակառուցվածքի ստեղծում,
- բ) ինստիտուցիոնալ ենթակառուցվածքի (կարողությունների) ստեղծում,
- գ) ֆինանսավորման մեխանիզմի (տնտեսական խթանների) կատարելագործում,
- դ) օրենսդրական դաշտի կատարելագործում:

Ֆիզիկական ենթակառուցվածքի ստեղծում: ԴՀ ֆիզիկական ենթակառուցվածքի ստեղծումը առաջին հերթին ենթադրում է ի կատարումն թափոնների տեսակավորման օրենսդրական պահանջի՝ համապատասխան կոնտեյներների՝ դեպոզիտային սարքավորումների (այսուհետ՝ ԴՄ) տեղադրում, որտեղ կվերադարձվեն պլաստիկ շշերը: ՀՀ-ում ԴՄ-ների տեղակայման հնարավոր տարբերակներ կարող են լինել.

ա. ԿԿԹ-ի համար նախատեսված աղբամանների տեղակայման վայրերը,

բ. մանրածախ առևտրի ցանցերին պատկանող սուպերմարկետները,

գ. հանրային նշանակության այլ տարածքներ (օդանավակայան, երկաթուղային կայարաններ, հանրային տրանսպորտի կանգառներ և այլն):

Ինստիտուցիոնալ ենթակառուցվածքի(կարողությունների) ստեղծում: ԴՀ ներդրման համար անհրաժեշտ ինստիտուցիոնալ ենթակառուցվածքի (կարողությունների) ստեղծումը պետք է ուղղված լինի հետևյալ խնդիրների լուծմանը.

ա. ԴՀ շահագործմամբ զբաղվող մասնագիտացված օպերատորների ստեղծմանը կամ անհրաժեշտ պայմանների ստեղծում, որպեսզի համապատասխան պայմանները բավարարող այլ ընկերություններ կարողանան իրականացնել ԴՀ շահագործումը.

բ. պետական-մասնավոր գործընկերության (այսուհետ՝ ՊՄԳ) խրախուսում:

ԴՀ համակարգի շահագործման համար մասնագիտացված օպերատորներ կարող են լինել հետևյալ սուբյեկտները.

ա. բացառապես ԴՀ շահագործմամբ զբաղվող կազմակերպությունները,

բ. մանրածախ առևտրի կազմակերպմամբ զբաղվող առևտրային ցանցերը,

գ. աղբահանության և սանիտարական մաքրման ծառայություններ մատուցող մասնավոր օպերատորը,

դ. աղբահանության և սանիտարական մաքրման ծառայություններ մատուցող համայնքային կազմակերպությունը,

ե. պլաստիկ շշերի վերամշակմամբ զբաղվող կազմակերպությունները:

Մասնագիտացված օպերատորների կողմից մատուցվող ծառայությունների պատշաճ որակ ապահովելու համար անհրաժեշտ կլինի հետևյալ **կարողությունների ստեղծումը.**

ա. կառավարման համակարգերի ներդրում (որակի կառավարում, աշխատանքի անվտանգություն, բնապահպանական նորմեր և այլն),

բ. աշխատակիցների մոտ համապատասխան գիտելիքների ու հմտությունների ձևավորում,

գ. հաշվապահական հաշվառման ապահովում,

դ. բիզնես գործընթացների քարտեզագրում ու անհրաժեշտ փաստաթղթերի մշակում,

ե. տեղեկատվության կառավարման համակարգերի մշակում և ներդրում:

ԴՀ ներդրման նախնական փուլում վերոգրյալ ուղղությունները կարող են հիմք ծառայել **պետական կամ միջազգային աջակցության ծրագրերի մշակման և իրականացման համար:**

Տնտեսական խթանների կատարելագործում: ԴՀ-ն կոշտ կենցաղային թափոնների կառավարման (այսուհետ՝ ԿԿԹԿ) համակարգի օղակներից մեկն է, հետևաբար դրա արդյունավետությունը ուղղակիորեն պայմանավորված է նաև ԿԿԹԿ մյուս օղակների արդյունավետությամբ: Հետևաբար, տնտեսական խթանման գործիքակազմը պետք է հիմնված լինի ԿԿԹԿ առավել սերտ փոխակապկցված օղակների՝ ԴՀ-ի և վերամշակող ընկերությունների խրախուսման տրամաբանության վրա: Այսպիսի մոտեցումն առաջին հայացքից կարող է առավել ծախսատար թվալ, սակայն երկարաժամկետ հեռանկարում արդարացված է:

Օրենսդրական դաշտի վերանայում: ԴՀ համակարգի ներդրումը և գործառույթը ենթադրում է ԿԿԹԿ ոլորտի ՀՀ օրենսդրության առանձին ինստիտուտների վերանայում, ներառյալ՝ մի շարք նոր հայեցակարգերի ու ինստիտուտների ներմուծում, ինչպիսիք են օրինակ՝ թափոնների կառավարման 3R (reduce, reuse, recycle) կամ 5R (reduce, reprocess, reuse, recycle, recover) հայեցակարգը¹, ԿԿԹ տեսակավորումը, ԱԸՊ-ն:

ԱԸՊ հայեցակարգը ենթադրում է արտադրանքի կենսացիկլի ընթացքում դրա հետ կապված բոլոր բնապահպանական ծախսերի ներառում շուկայական արժեքի մեջ²: Այս հայեցակարգի օրենսդրական ամրագրումը կարևոր խթան է վերամշակող ճյուղի զարգացման համար, քանի որ կենտրոնանում է արտադրանքի օգտագործումից հետո դրա բացասական հետևանքները չեզոքացնելու վրա:

¹ ՀՀ Կառավարությունը դեռևս չունի հստակեցված մոտեցում թափոնների կառավարման 3R կամ 5R հայեցակարգերից որևէ մեկին նախապատվություն տալու վերաբերյալ:

² Extended Producer Responsibility: A Guidance Manual for Governments. Paris, France. OECD 2001.

ԱԸՊ-ի շրջանակներում կիրառվում են ֆինանսական լծակներ, որպեսզի արտադրողները շուկա հանեն շրջակա միջավայրի տեսանկյունից անվտանգ արտադրանք, և հիմնական լծակը վերամշակման ծախսերը ի սկզբանե արտադրողին հասցեագրելն է¹:

ՀՀ գործող էկոլոգիական օրենսդրությամբ ԱԸՊ հայեցակարգին անդրադարձ է կատարվում «Արտադրատեսակների համար արտադրողի (ներմուծողի) պատասխանատվության ընդլայնման համակարգերի ներդրման ռազմավարությանը և դրանից բխող 2018-2021 թվականների միջոցառումների ծրագրին հավանություն տալու մասին» ՀՀ Կառավարության նիստի արձանագրությունից քաղվածքում², որի Հավելված 2-ը սահմանում է նաև համապատասխան իրավական ակտերում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու ժամանակացույցը:

Շրջակա միջավայրին վնաս պատճառող ապրանքների համար բնապահպանական հարկի ինստիտուտի կատարելագործումը պետք է դիտարկել ՀՀ-ում ԱԸՊ ինստիտուտի օրենսդրական ամրագրման համատեքստում: ԱԸՊ-ն ենթադրում է շրջակա միջավայրին վնաս պատճառող յուրաքանչյուր արտադրատեսակի, այդ թվում՝ պլաստիկ շշերի, միավորի համար հաշվարկել բոլոր բնապահպանական ծախսերը, ներառյալ՝ շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցությունների չեզոքացման համար անհրաժեշտ ծախսերը, ու ներառել ինքնարժեքում: Այս տրամաբանության շրջանակներում անհրաժեշտ կլինի վերանայել նաև բնապահպանական հարկի դրույքաչափերը:

Միաժամանակ կարևորում ենք **շրջակա միջավայրին վնաս պատճառող ապրանքների համար գանձվող բնապահպանական հարկից գոյացած միջոցները թափոնների կառավարման միջոցառումների համար օգտագործելու օրենսդրական պահանջի ամրագրումը:** Իհարկե, բնապահպանական հարկի բնորոշումից ակնհայտ

¹ <https://web.archive.org/web/2008120111452/http://www.sierraclub.org/committees/zerowaste/producerresponsibility/index.asp>

² Ընդունվել է 12.04.2018թ., ուժի մեջ է մտել 16.04.2018թ.:

է, որ այդ միջոցներն ուղղվում են բնապահպանական միջոցառումների իրականացմանը, սակայն միջոցառումների ուղղությունները հստակեցված չեն:

Պլաստիկ շէրի դեպոզիտային համակարգի ՀՀ-ում կիրառելի մոդելներ

ՀՀ-ում կիրառելի պլաստիկ շէրի դեպոզիտային համակարգի մոդելները քննարկելիս ամենակարևոր խնդիրը համակարգի կառավարման արդյունավետությունն է, և այս ֆոնին հատկապես ընգծվում է շահագործող սուբյեկտի հարցը: ՀՀ-ում գործնականում ԴՀ-ն կարող է շահագործվել հետևյալ սուբյեկտների կողմից.

- ա) բացառապես ԴՀ օպերատոր,
- բ) մանրածախ առևտրի կազմակերպմամբ զբաղվող առևտրի ցանցեր,
- գ) աղբահանության և սանիտարական մաքրման ծառայություններ մատուցող մասնավոր օպերատոր,
- դ) աղբահանության և սանիտարական մաքրման ծառայություններ մատուցող համայնքային կազմակերպություն,
- ե) պլաստիկ շէրի վերամշակմամբ զբաղվող ընկերություններ:

Նշված տարբերակներից յուրաքանչյուրի դեպքում առկա են ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական կողմեր, որոնք ենթակա են հանգամանալից վերլուծության՝ հաշվի առնելով նաև համապատասխան տնտեսական ցուցանիշները:

Սկզբնական շրջանում ԴՀ կիրառումը նպատակահարմար է իրականացնել Երևանում և ՀՀ այլ խոշոր քաղաքներում, որտեղ պլաստիկ շէրով ըմպելիքների սպառման ծավալները և դրանք վերամշակման հանձնելու հնարավորությունները ծախսարդյունավետության տեսակետից արդարացված են: Եվ միայն հաջորդ փուլում, երբ հնարավոր կլինի ամփոփել արդյունքները, հատկորոշել ռիսկերը և դժվարությունները, ձեռնարկել անհրաժեշտ մեղմման միջոցներ, ԴՀ կիրառությունը պետք է դիտարկել ՀՀ ողջ տարածքի համար:

Գտնում ենք, որ որպես պիլոտային ծրագիր՝ ՀՀ խոշոր համայնքների ղեկավարներին անհրաժեշտ է հնարավորություն տալ փորձարկելու վերոգրյալ բոլոր մոդելները և արդյունավետության գնահատականների ամփոփ տվյալներով որոշում կայացնել որևէ մոդելի օրենսդրական ամրագրման վերաբերյալ:

Եզրակացություն

ՀՀ-ում ՊՇԴՀ ներդրումը պետք է դիտարկել ոչ թե որպես թափոնների կառավարման առանձին ինստիտուտ, այլ որպես ԿԿԹԿ համակարգի համալիր բարեփոխման բաղադրիչ՝ հաշվի առնելով այդ համակարգի տարրերի փոխադարձ կապվածությունը: Այս մոտեցումը պետք է առաջնային համարվի ինչպես ԿԿԹԿ ենթակառուցվածքների զարգացման, այնպես էլ օրենսդրական բարեփոխումների համատեքստում: ՊՇԴՀ ներդրումը ենթադրում է առաջին հերթին թափոնների տեսակավորման օրենսդրական պահանջի ամրագրում, արտադրողի (ներմուծողի) ընդլայնված պարտավորության ինստիտուտի կայացում և, իհարկե, անհրաժեշտ տնտեսական գործիքների օրենսդրական կարգավորում, ներառյալ՝ գործող կարգավորումների կատարելագործում: Ընդ որում, ՊՇԴՀ արդյունավետությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ է աջակցության համապատասխան մեխանիզմներ մշակել նաև վերամշակող արդյունաբերության համար: Առանձնակի կարևոր է նաև հանրային իրազեկման բաղադրիչը, որի իրականացմանը պետք է ներգրավվեն ԴՀ օպերատորները և ՏԻՄ-երը:

ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ ДЕПОЗИТНОЙ СИСТЕМЫ ПЛАСТИКОВЫХ БУТЫЛОК В РА: НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Эгине Григорян

к.ю.н. ассистентка кафедры гражданского процесса ЕГУ

Настоящая статья посвящена анализу национального законодательства в контексте внедрения депозитной системы пластиковых бутылок в Республике Армения. Как относительно новое и эффективное звено в системе управления муниципальными отходами, депозитная система, в силу элемента

возмездности, способствует повышению уровня сбора пластиковых бутылок, этим же создавая условия для развития перерабатывающей отрасли.

В результате комплексного анализа отраслевой политики и законодательства, автор приходит к общему заключению – депозитная система пластиковых бутылок в Армении может быть эффективной исключительно при условии наличия законодательного требования о классификации бытовых отходов. Вместе с этим должны быть разработаны эффективные экономические инструменты, чтобы оказывать финансовую поддержку как оператору депозитной системы, так и перерабатывающей отрасли.

Принимая во внимание новизну депозитной системы, автор предлагает осуществить пилотный проект в Ереване с целью оценки эффективности несколько альтернатив эксплуатации депозитной системы: муниципалитет-оператор, супермаркет-оператор, перерабатывающая компания-оператор, оператор исключительно депозитной системы.

THE PROSPECTS OF IMPLICATION OF PLASTIC BOTTLES DEPOSIT SYSTEM IN THE RA: SEVERAL ASPECTS OF LEGAL REGULATIONS

Heghine Grigoryan

Candidate of Law, Assistant at the Chair of Civil Procedure of YSU

The present article is devoted to the analysis of national legal regulatory framework in the context of implication of plastic bottles deposit system in the Republic of Armenia. Being one of the relatively new and efficient part of the municipal waste management system, plastic bottles deposit system by virtue of its reimbursement element facilitates ensuring higher level of collection of plastic bottles, thus, fostering the recycling branch.

In the result of comprehensive analysis of the sectoral legislation and policies, the general conclusion is that plastic bottles deposit system in Armenia could be effective only in case if there is a legal obligation to classify the municipal waste. Next to that, effective economic incentives should be in place to provide financial assistance equally to the deposit system operator and the recycling sector.

Given the novelty of the deposit system the author suggests initiating pilot projects in Yerevan in order to evaluate the efficiency of deposit system operated

by the municipality, supermarkets, recycling companies and solely deposit system operators as alternatives.

Բանալի բառեր - կենցաղային թափոններ, թափոնների կառավարում, պլաստիկ շշեր, պլաստիկ թափոններ, դեպոզիտային համակարգ:

Ключевые слова: бытовые отходы, управление отходами, пластиковые бутылки, пластиковые отходы, депозитная система.

Key words: municipal waste, waste management, plastic bottles, plastic waste, deposit system.